

Bolygók

A Szaturnusz 2001/2002. évi láthatósága I.

A rovatban feldolgozott időszak a 2001. május 25-i együttállással kezdődött és a december 3-i szembenállással ért véget. A Szaturnusz ezekben a hónapokban továbbra is a déli félgömbjét billentette jobbra a látóirányunkba. Egyenlítői síkjának hajlása május 25-én $-18^{\circ}7'$, míg december 3-ra már $-23^{\circ}9'$ volt. Az elmúlt fél évben meglepően kevesen, mindössze kilencen kísérték figyelemmel gyűrűs óriásunkat. Összesen 39 db észlelés született a bolygóról, melynek holdjai iránt továbbra sem mutatkozott különösebben nagy érdeklődés.

Észlelő	Észl.	Műszer
Bánhalmi Balázs (Budapest)	1	15 C
Busa Sándor (Harkakötöny)	2	20 T
Hollósy Tibor (Budapest)	17	15 C
Kereszty Zsolt (Miskolc)	1	25,4 SC
Kiss Gábor (Salgótarján)	4	25 C
Kubus Gyula (Salgótarján)	4	25 C
Mizsér Csaba (Budapest)	1	7 L
Tóth Bence (Cegléd)	6	8 L
Varga János (Nyírtelek)	3	15 C

Rövidítések: T= reflektor; L= refraktor; C= Cassegrain; SC= Schmidt-Cassegrain.

A bolygókorong sávjai és zónái

A továbbiakban az elmúlt évhez hasonlóan részletezzük a különböző sávok és zónák látványát a megfigyelések és leírások alapján. (A zárójelben található szám minden esetben az átlagos intenzitás értéke.)

Déli Poláris Tartomány (SPR). (3,9) A látványos, lényeges változást nem mutató sötétszürke régióra kivétel nélkül mindenki felfigyelt; részletek nélkül, egészen a Déli Mérsékelt Sáv (STB) húzódtott le. A bolygó legdélebbi pontja és az STB között található további sávokat és zónákat (SSTeZ, SSTB, STeZ, és magát az STB-t is) csupán néhány észlelőnek sikerült megpillantania.

Legdélebbi Mérsékelt Zóna (SSTeZ). (7,0) Jellemzően sárga zóna, ami határozottan világos területként húzódtott az SPR és az SSTB lényegesen sötétebb sávjai között.

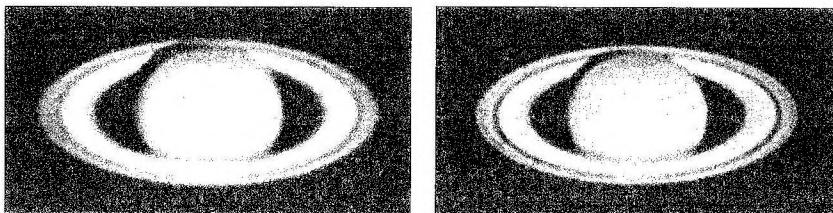
Legdélebbi Mérsékelt Sáv (SSTB). (4,0) Az előző láthatósághoz képest határozottan sötétebb, szürke sáv. Meglepő, hogy kevesen figyeltek fel rá, annak ellenére, hogy $-2,3$ -as intenzitásváltozást mutatott.

Déli Mérsékelt Zóna (STeZ). (6,4) A zóna intenzitása gyakorlatilag változatlan maradt. Színe továbbra is világossárga volt.

Déli Mérsékelt Sáv (STB). (4,6) Az SSTB mellett legsötétebb sávra már jóval többen felfigyeltek. Továbbra sem mutatott megfigyelhető részleteket; színét észlelőink világosszürkének írták le.

Déli Trópusi Zóna (STrZ). (6,7) Az STB-t és a SEB-et sok esetben élesen elválasztó világossárga zóna volt, melynek intenzitása egyáltalán nem változott.

Déli Egyenlítői Sáv (SEB). A SEB, különösen a jobb légköri viszonyok alkalmával továbbra is komponenseire bomlott. A Déli és az Északi Komponens (SEBs, SEBn), továbbá az ezeket elválasztó Déli Egyenlítői Zóna (SEBZ) a Déli Poláris Tartomány után ismét a bolygó leglátványosabb területe volt.

Balra: 2001.09.28. 25 C, Nikon Coolpix 950, (Kiss Gábor–Kubus Gyula),
 jobbra: 2001.10.17. 25 C, Nikon Coolpix 950, (Kiss Gábor–Kubus Gyula)

A SEBs (4,2) sötétebb, világosszürke sávként, míg a SEBn (3,9) különösebb intenzitásváltozást nem mutató sötétszürke, ezáltal részletek nélküli sávként mutatkozott. A két komponens elválasztó zóna (SEBZ) 6,1-es intenzitású, fényesebb, sárga területként volt megfigyelhető. A korábbi időszakhoz képest a SEB nem volt aktív, kondenzációk ezúttal egyáltalán nem voltak benne láthatóak.

Egyenlítői Zóna (EZ). (7,9) A világossárga EZ intenzitása változatlan maradt, de most egyetlen Fehér Foltot (WS) sem sikerült megfigyelni benne.

A bolygó Egyenlítői Sávjáról (EB) (7,0) *Hollósy* tett említést egyetlen alkalommal.

A gyűrű árnyéka a bolygó korongján (Sh R/G). (4,2) A megfigyelők mintegy fele ábrázolta rajzain a Szaturnusz-gyűrű árnyékát. Intenzitási értékének -1,1-es változása annak sötétebb megjelenését jelzi. Ennélfogva az egyenlítővel párhuzamosan húzódo árnyék lényegesen kontrasztosabb lett.

Átlagos intenzitások a Szaturnuszon (A jelentősebb változások vastagon kiemelve)

Sávok és zónák	Megf. sz.	átl. int. 2000-1	Megf. sz.	átl. int. 2001-2	Int. vált.
Bolygó					
SPR	68	4,3	18	3,9	-0,4
SSTeZ	19	5,7	1	7,0	+1,3
SSTB	4	6,3	4	4,0	-2,3
STeZ	49	6,5	11	6,4	-0,1
STB	27	6,3	12	4,6	-1,7
STrZ	-	-	17	6,7	-
SEBs	59	5,0	13	4,2	-0,8
SEBZ	39	5,5	10	6,1	+0,6
SEBn	71	4,0	19	3,9	-0,1
EZ	59	7,9	19	8,0	+0,1
EB	8	7,5	1	7,0	-0,5
WS	7	9,3	-	-	-
Sh R/G	42	5,3	15	4,2	-1,1
Gyűrű					
A (kül.)	57	5,5	19	4,9	-0,6
A (bel.)	6	6,5	9	6,6	+0,1
Cassini	47	3,0	19	2,7	-0,3
B (k.)	59	8,0	20	8,0	const.
B (b.)	47	5,9	15	5,6	-0,3
C	9	3,0	10	2,5	-0,5
Sh G/R	20	2,0	15	1,7	-0,3
TWS	2	9,0	-	-	-

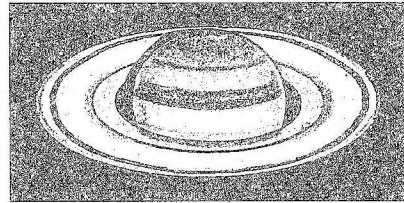
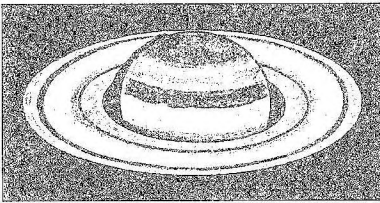
A gyűrűrendszer

A-gyűrű. (5,8) Legtöbben továbbra is világosbarnának és teljesen homogénnek látták. Kevés észlelőnk figyelt fel arra, hogy az A-gyűrű külső fele sötétebb (4,9), míg belső fele (6,6) világosabb. Az A-gyűrűn belül található Encke-rés megfigyeléséről most sem érkezett értékelhető vizuális beszámoló. A *Kiss-Kubus* páros október 17-i CCD-felvételen viszont jól megfigyelhető az A-gyűrű külső harmadát záró keskeny rés.

Cassini-rés. (2,7) Minden megfigyelőnk a gyűrű teljes kerülete mentén látta a rést, melynek színe fekete volt és látványosan választotta el a sötétebb A-gyűrűt a világosabb külső B-gyűrűtől.

B-gyűrű. Többen felfigyeltek a Szaturnusz barna gyűrűjére. A B-gyűrű belső két-harmad része lényegesen sötétebb (5,6) annak konstans 8,0 intenzitással bíró külső harmadától. Míg ez utóbbi külső ív világos sárga, addig a belső jellegzetes barna színű volt.

C-gyűrű. (2,5) Az anzáokban megfigyelhető kékesszürke C-gyűrűre csak néhányan figyeltek fel. Ez nem véletlen, hiszen átlagosan 2,5 intenzitású ívének megpillantása a sötét égi háttér előtt nem volt egyszerű feladat.

Balra: 2001.11.03. 03:00 UT, 15C, 225x, zöld színszűrő, (Hollósy Tibor, Polaris),
jobbra: 2001.11.16. 00:10 UT, 15C, 225x, zöld színszűrő, (Hollósy Tibor, Polaris)

A bolygó korongjának árnyéka a gyűrűn (Sh G/R). (1,7) A gyűrű nyugati oldalán húzódó árnyékot mindenki ábrázolta. Annak alakja minden esetben teljesen normális, domború ív volt. Az árnyék augusztus közepétől csak a Cassini-résig látszódot felhúzódni. Az A-gyűrű gyakorlatilag árnyékmentes volt, s ez, köszönhetően az egyre jobban kinyíló gyűrűnek, a szembenállás napjáig így maradt. Homorú árnyékról, vagy egyéb torzulásról vizuális beszámoló nem érkezett, pedig július 31-től a gömb gyűrűre vetődő árnyéka koránt sem volt normálisnak mondható. A bekövetkező drasztikus változásról a *Kiss-Kubus* páros nagyszerű CCD-felvételei tanúskodnak. Az árnyék július 31-én egyértelműen homorú, míg augusztus 8-án inkább egyenesnek tűnő volt. Az augusztus 19-én már további torzulásokkal terhelt. Ekkor íve újra homorú, de a Cassini-réstől törést szenved, ahol feltűnik az A-gyűrű. A későbbi, szeptember 22-én készült képen az A-gyűrű már hosszabban látható. A megtört árnyék mindkét íve homorú, és közvetlenül az SPR felett meghatározhatatlan formájú árnyék bontakozik ki, amely szeptember 28-ára újabb, a keleti oldalon sötét csúcsban végződő ívként látszott. Az október 17-i képen már a teljes A-gyűrű látható. Ekkor a gyűrű nyugati oldalán az árnyék ismét homorú, míg a bolygó korongja felett látható, még korábban a Cassini-résnél megtört íve domború. Az elkészített képek nagyban megkérdőjelezzik a vizuális észlelések pontosságát, és úgy gondolom, a CCD-technika végképp új utakat nyit a bolygóészlelési területen is.

Bolygós hírek

Ha tavasz, akkor Merkúr!

Az április 7-én felső együttállásba kerülő bolygó a hónap második felében már két órával nyugszik központi égitestünk után. Helyzete megfigyelésre rendkívül kedvező. Szakcsoportunk a Merkúr ez évi legkedvezőbb keleti kitérése alkalmával szimultán programot hirdet. A bolygó megfigyelésére az alábbi időpontokat javasoljuk:

Szimultán Merkúr észlelési időpontok április–május hónapokban
(Az időpontok UT-ben megadva!)

Dátum	Időpont	Dátum	Időpont	Dátum	Időpont	Dátum	Időpont
04.25.	18:40	04.28.	18:45	05.01.	18:55	05.04.	19:00
04.26.	18:40	04.29.	18:45	05.02.	18:55	05.05.	19:00
04.27.	18:45	04.30.	18:55	05.03.	19:00	05.06.	19:00

HOLLÓSY TIBOR

Bolygóészlelők Találkozója (2002. március 9–10.)

A Polaris Csillagvizsgálóban rendeztük meg idei első szakmai találkozóinkat. Az egész napos program során hat előadást hallhattak a résztvevők. Elsőként *Bartha Lajos* adott teljes körű áttekintést az elmúlt 120 év magyarországi bolygómegfigyeléséről és azok tevékenységéről. Ezt követően *Illés Erzsébet* érdekesítő előadásából értesülhettünk Naprendszerünk gyűrűs bolygóinak és kísérőinek legújabb kutatási eredményeiről. Mindkét előadás sok olyan izgalmas kérdést vetett fel, aminek megválaszolásában az amatőrök megfigyeléseikkel és ötleteikkel részt vehetnek. A szünetben tovább folytatódtak az izgalmas eszmecserek bolygóink viselt dolgairól. Ezt követően *Mizser Attila* Wonaszek Antalról és a kiskertali csillagvizsgálóról szóló, humort sem nélkülöző előadását, majd némi technikai átszerelést követően *Dán András* közérthető magyarázatokkal tállalt interaktív CCD-s bemutatóját élvezhettük. Újabb szünet után *Babcsán Gábor* beszélt az APO refraktorok jellemző paramétereiről, míg az estét a rovatvezető beszámolója zárta a Jupiter Nagy Vörös Foltjának magyar észlelésekből előgzett előzetes feldolgozásáról.

Ezt követően egyesületünk valamint tagtársaink műszereivel a teraszon közös megfigyelések zajlottak. Az égbolt átlátszósága ugyan hagyott némi kívánnivalót maga után, ám észleelőinket nagyban kárpótolta a nyugodtság. Az este sláger bolygója a Jupiter volt. Megfigyelhettük a GRS részletekben gazdag környezetét és annak a centrálmeridiánon történő áthaladását is. Nagy kár, hogy az egyébként családias és vidám légkörben zajló találkozón mindössze húsz amatőr vett részt.

A találkozó alkalmából kiállítottuk szakcsoportunk archívumának legszebb hazai vizuális és CCD-s megfigyeléseit, valamint két külön tablón Konkoly Thege Miklós és Gothard Sándor legszebb Jupiter-rajzait. A kiállított anyag megtekinthető a Polaris előadóijában és előterében.

HOLLÓSY TIBOR

„Szojuzokon a Föld körül”

Űrhajózási kiállítás a Nemzetközi Űrhajózás Napja alkalmából
2002. április 13–20.

Kiskőrös, Petőfi Sándor Művelődési Központ (Petőfi tér 4.).

A rendezvény házigazdái dr. Magyarai Béla, mérnök-ezredes, űrhajós
és Schuminszky Nándor űrszakértő.

A kiállítás bemutatja az éppen 35 esztendővel ezelőtt elkezdődött nagyszabású szovjet-orosz űrprogramot. Makettekben, képeken látható a Szojuz űrhajó összes típusa, beleértve a katonai változatokat is. A közönség első ízben láthatja a szovjet holdkompot és holdi űrhajót, amellyel a Holdra szerettek volna eljutni. Megismerkedhetünk a magyar űrhajós tárgyi emlékeivel is. A kiállítás megnyitása után dr. Magyarai Béla és Schuminszky Nándor tárlatvezetéssel mutatja be a kiállítás tárgyait.

Az április 13-i megnyitó részletes programja:

18:00: Bevezető (Rezsabek Nándor) és megnyitó (dr. Magyarai Béla). Helyszín: Petőfi Művelődési Központ fszt. 1–2. Előadóterem.

18:20: Űrhajózási előadás „Szojuzokon a Föld körül” címmel. Helyszín: Petőfi Művelődési Központ, fszt. 1–2. Előadóterem. Előadók: dr. Magyarai Béla és Schuminszky Nándor.

19:00: A kiállítás megtekintése dr. Magyarai Béla és Schuminszky Nándor körbevezeti a közönséget, válaszol a felmerülő kérdésekre.

20:00: Távcsoves csillagászati bemutató, diavetítés a Petőfi téren. Előadó: Magyar Csillagászati Egyesület Kiskun Csoportja és a Neptunusz AmatőrCsillagász Kör 2002. április 13–19. Nyitva tartási időben a kiállítás folyamatosan megtekinthető.

A belépés díjmentes, minden kedves érdeklődőt sok szeretettel várunk!

További információ: MCSE Kiskun Csoport, Neptunusz AmatőrCsillagász Kör

Tel.: (30) 3744-222, (30) 394-8154, E-mail: kiskun@mcse.hu, Internet:

<http://kiskun.mcse.hu>

Változós találkozó május 25-én, a Polaris Csillagvizsgálóban

Az MCSE Változócsillag Szakcsoportja egész napos találkozót szervez a változócsillag-észlelők és a téma iránt érdeklődők számára a Polaris Csillagvizsgálóban. A találkozó 10 órakor kezdődik. Ízelítő a tervezett programból: Az amatőrök szerepe a változócsillagászati kutatásokban, A változócsillagászat kezdetei, Változós szervezetek az Interneten, Az adatkezelés kérdései, Nóvák és szupernóvák stb. A találkozó részletes programját a Polaris Csillagvizsgáló honlapján közöljük.

Derült idő esetén este mindenkit szeretettel várunk közös változóészlelésre a Polaris Csillagvizsgáló műszereivel, vagy saját távcsovekkel.

Jelentkezés Kiss Lászlónál, a Szakcsoport vezetőjénél (E-mail: ksl@mcse.hu). A találkozóval kapcsolatos gyakorlati információkról Mizser Attilánál lehet érdeklődni (E-mail: mzs@mcse.hu).